

МОРАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

MORAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF DEONTOLOGICAL CULTURE FORMATION

У статті зацентовано увагу на виникненні деонтології як науки, окреслено коло проблем, котрі висвітлюють належну поведінку фахівця при безпосередньому виконанні своїх професійних обов'язків. Автор розглядає деонтологію як складову частину професійної етики та частково виокремлює історичні аспекти розвитку педагогічної деонтології. Зокрема, розкривається сутність таких понять як етика та деонтологія – поняття що перетинаються, але не збігаються, про що свідчать різні інтерпретації у науковій літературі різних спеціальностей. Висвітлюються моральні принципи як форми моральної свідомості, в якій моральні вимоги виражаються найбільш узагальнено. Зауважується, що моральні принципи виражають вимоги суспільства до моральної сутності людини, її призначення, характеру стосунків між людьми. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтовується поняття деонтологічної культури. Автор зацентовує увагу на тому, що сформованість деонтологічної культури характеризує творчу особистість, яка постійно володіє розвинутим творчим мисленням і сукупністю морально-правових норм, що регулюють поведінку людини. Автор зауважує, що основного значення в деонтології набуває відношення між нормою та виконавцем певної діяльності. Ці відносини мають належний характер і являють собою складний взаємозв'язок суспільства та особистості, суспільства та колективу, колективу та особистості, особистості та особистості. На основі аналізу визначень, сформульованих у різних науках, визначено поняття «педагогічна деонтологія» як галузь педагогічної науки, що є узагальненою системою принципів, норм, вимог, яким має відповідати поведінка педагога в умовах професійної діяльності. Педагогічна деонтологія формує систему вимог професійного та особистого порядку, висвітлює етичну сторону поведінки педагога. Педагогічна деонтологія розглядає поведінку в практичній діяльності через відповідальне ставлення педагога до професійної діяльності.

Ключові слова: деонтологія, етика, професійна етика, професійний обов'язок, правила деонтології, деонтологічна культура.

The article focuses on the emergence of deontology as a science, outlines a range of issues that highlight the proper behavior of the specialist in the direct performance of their professional duties. The author considers deontology as an integral part of professional ethics and partially highlights the historical aspects of the development of pedagogical deontology. In particular, the essence of such concepts as ethics and deontology is revealed – concepts that intersect but do not coincide, as evidenced by different interpretations in the scientific literature of different specialties. Moral principles are highlighted as a form of moral consciousness in which moral requirements are expressed in the most general way. It is noted that moral principles express the requirements of society to the moral essence of man, his purpose, the nature of relations between people. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the concept of deontological culture is substantiated. The author emphasizes that the formation of deontological culture characterizes the creative personality, which constantly has a developed creative thinking and a set of moral and legal norms governing human behavior. The author notes that the main importance in deontology is the relationship between the norm and the performer of a particular activity. These relationships are appropriate and represent a complex relationship between society and the individual, society and the team, the team and the individual, and between two different individuals. Based on the analysis of definitions formulated in various sciences, the concept of "pedagogical deontology" is defined as a branch of pedagogical science, which is a generalized system of principles, norms, requirements that must meet the behavior of teachers in professional activities. Pedagogical deontology forms a system of requirements of professional and personal order, highlights the ethical side of teacher behavior. Pedagogical deontology considers behavior in practice through a responsible attitude of the teacher to professional activities.

Key words: deontology, ethics, professional ethics, professional duty, rules of deontology, deontological culture.

УДК 378.015

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.2.5>

Рикачевський О.В.,
аспірант кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. Професійна етика наділена низкою особливостей, як загальних, і приватних. Один із них стосується нерівності сторін у сфері взаємодії цих сторін. Саме ця нерівність веде за собою створення професійної деонтології, що виробляє етичні кодекси, норми та правила поведінки спеціаліста. Етика та деонтологія – поняття що перетинаються, але не збігаються, про що свідчать різні інтерпретації у науковій літературі різних спеціальностей. І якщо «етика як вчення про мораль» знайома всім студентам, то термін «деонтологія» багато хто чує вперше, хоча деонтологія в прикладному аспекті функціонує в багатьох професійних групах.

Моральні принципи є однією з форм моральної свідомості, в якій моральні вимоги виражаються найбільш узагальнено. Якщо моральна норма приписує, які вчинки людина може здійснювати, то моральні принципи виражають вимоги суспільства до моральної сутності людини, її призначення, характеру стосунків між людьми. Моральний аспект соціально-педагогічної діяльності розкривається через систему моральних цінностей, чеснот і добра в поведінці, що орієнтує на дотримання норм професійної етики. У професійній діяльності існує два пласти прояву моральних регуляторів – на рівні зовнішньої етичної культури поведінки, що проявляється, наприклад, у людській ввічливості,

тактовності, й на рівні глибокого внутрішнього розуміння моральних категорій і уявлень, які переходять у переконання: уявлення про добро та зло, професійний обов'язок. Засвоєні етичні категорії створюють систему внутрішньої професійно-етичної культури, що регулює соціально-педагогічні відносини. Це дозволяє [6, с. 71] виокремити функціональні компоненти системи професійно-етичної культури педагога: регулятивний компонент (професійно-етична культура як система професійно-етичних якостей, які є регулятором соціально-педагогічних відносин); нормативний компонент (професійно-етична культура як сукупність професійних норм, відносин і стандартів поведінки); виховний компонент (професійно-етична культура як чинник, який формує моральну культуру учасника професійної взаємодії); аксіологічний компонент (професійно-етична культура як процес створення, збереження та засвоєння професійно-етичних цінностей) [8].

Етика – одна з найдавніших теоретичних і практичних дисциплін, об'єктом вивчення якої є мораль. Тяжіння до моральних цінностей властиве кожній людині. Справа лише в тому, що, на думку Сократа, ми повинні знов зустрітися із самими собою, щоб у цьому магічному дзеркалі побачити своє справжнє обличчя. Аристотель уперше використав термін «етика» для позначення особливої галузі знань. Одна з основних проблем етики – обґрунтування моралі. Інша її проблема – проблема загального критерію оцінки морального значення людських дій. У етиці вирізняють і деонтологію [14, с. 37].

Деонтологічна культура, що генетично пов'язана з духовною і професійною культурою особистості, має стати однією з найважливіших сутнісних характеристик майбутнього педагога, складовою його професійної підготовки, показником ефективної професійної діяльності. Сформованість деонтологічної культури характеризує творчу особистість, яка постійно розмірковує, альтернативно мислить, не задовольняється одержаними здобутками, здійснює пошук причин тих чи інших явищ, володіє розвинутим творчим мисленням і сукупністю морально-правових норм, які регулюють поведінку людини. Формування деонтологічної культури, на наш погляд, полягає в розвитку у студентів самосвідомості, самостійності, незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей; почутті самоповаги, здатності орієнтуватися у світі духовних цінностей, умінні приймати рішення й нести відповідальність за свої дії і вчинки [13, с. 85].

Мета цієї статті – визначити педагогічні засади формування деонтологічної культури як характеристики професійної культури.

Деонтологія як система вимог, норм, принципів належної професійної поведінки, а потім і як

наукова дисципліна, стала відповіддю на потребу в системі етичної науки знань про обов'язок та норми належної поведінки людей у суспільній практиці. Виник розділ науки, якому генетично властивий зв'язок етики та права. Доведено, що професійна деонтологія є проблемною галуззю знань професійної етики, яка допомагає переключати загальні теоретичні питання філософії, соціології на мову конкретних понять через об'єктивні потреби розгляду належних явищ, відносин в окремих сферах суспільства. Основного значення в деонтології набуває відношення між нормою (вимогою, зобов'язанням) та виконавцем певної діяльності. Ці відносини мають належний характер і являють собою складний взаємозв'язок суспільства та особистості, суспільства та колективу, колективу та особистості, особистості та особистості.

На основі аналізу визначень, сформульованих у різних науках (медичній, юридичній), які займалися питаннями деонтології, визначено поняття «педагогічна деонтологія» як галузь педагогічної науки, що є узагальненою системою принципів, норм, вимог, яким має відповідати поведінка педагога в умовах професійної діяльності. Педагогічна деонтологія формує систему вимог професійного та особистого порядку, висвітлює етичну сторону поведінки педагога з позицій «належного» та специфіка її полягає в тому, що вона розглядає поведінку в практичній діяльності через поняття «боргування», відповідального ставлення педагога до професійної роботи та її учасників (учням, їхнім батькам, колегам та ін.). Предметом педагогічної деонтології є поведінка педагога у його професійній діяльності, що відповідає системі принципів, норм, вимог. Деонтологічна підготовка педагога визначається як цілеспрямований керований процес, що забезпечує деонтологічну компетентність, сформованість особистісно значимих якостей, необхідні здійснення професійної педагогічної діяльності.

Педагогічна деонтологія розробляє правила та норми поведінки педагога у сфері його професійної діяльності. Відображення нормативних вимог, професійних норм у свідомості дозволяє педагогові повніше та адекватніше сприймати педагогічну дійсність, орієнтуватися у ній, виробляти стратегію та тактику, плани та цілі професійної діяльності, свідомо регулювати свою поведінку. Ці правила і норми є умовою, і продуктом, і засобом пізнання педагогічної дійсності. З їхньою допомогою педагог виробляє ставлення себе як до професіоналу, до інших учасників педагогічного процесу, через їх призму оцінює всі факти педагогічної реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні питання формування деонтологічної культури майбутніх лікарів знайшли відображення в працях Р. Вербовської, С. Вітенко, Ю. Колісник,

Н. Касевич, Н. Пасечко; у дисертаційних роботах таких вчених, як: Т. Ігнат'єва, Ю. Євтушенко, І. Камінська, Л. Переймибіда та ін. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що деонтологія має декілька тлумачень. З одного боку, це – етична наука, яка вивчає проблеми обов'язку людини; з іншого – вчення про моральні, професійні та юридичні обов'язки та правила поведінки фахівців по відношенню до людини, яка знаходиться у сфері виробничих і соціальних стосунків цих фахівців. Поняття «деонтологія» застосовується до будь-якої сфери професійної діяльності людини: медичної, юридичної, інженерної, управлінської і, звісно – до педагогічної. Деонтологія науково обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства в гармонійному поєднанні особистого і суспільного, визначає форми професійної моралі, виконання громадянського обов'язку в конкретній галузі суспільного життя і професійній діяльності. Отже, педагогічна деонтологія – це наука про професійну поведінку педагогічного працівника, про його обов'язок. Змістом педагогічної деонтології є система моральне етичних норм і принципів, необхідних педагогові для виконання своїх професійних обов'язків.

Слід відзначити, що протягом останніх років значно підвищився інтерес до деонтологічної підготовки педагога. Як зазначає М. Васильєва: «використання деонтологічного аспекту в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя зумовлено високою роллю його педагогічної праці, необхідністю постійної взаємодії між учасниками педагогічного процесу, в якому дотримання обов'язку педагогом стає особливо значущим, оскільки від цього залежить майбутнє вихованців» [3, с. 2].

Виклад основного матеріалу. Для кожної професії є деонтологічні норми. Деонтологія формує вимоги, уявлення про те, які вчинки людина повинна здійснювати. З середини ХХ ст. деонтологія почала розглядатися в межах професійної етики, яка містить морально-етичну культуру взаємовідносин усіх учасників професійної праці [5].

Поняття деонтології в словниках має розмаїтий спектр тлумачень: у словнику А. Міхельсона «Пояснення 25000 іноземних слів, що увійшли до вживання в російську мову з позначенням їх коренів» деонтологія (грец. від *deon*, *ontos* – необхідна, *logos* – «слово») – це мораль, наука моральності»; у «Словнику іншомовних слів» за ред. Н. Комлева деонтологія ([гр. *deon* (*deontos*) – належне + *logos* – вчення] – 1) вчення про обов'язок, що становить розділ етики; 2) сукупність етичних норм і принципів поведінки медичного працівника при виконанні своїх професійних обов'язків (за їх ставленням до пацієнтів і до колеґ-лікарів); в «Українському педагогічному словнику» за ред. С. Гончаренка деонтологія (від грец. *deon* – належне

і *logos* – вчення) – розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного (того, що повинно бути), всі форми моральних вимог та їх співвідношення; у «Словнику української мови» деонтологія – розділ етики, що вивчає проблеми обов'язку, сферу обов'язкового, всі форми моральних вимог та співвідношення їх; у «Новітньому філософському словнику» деонтологія (грец. *deon* – належне і *logos* – вчення, слово) – концепція, розділ етичної теорії, що вивчає питання, пов'язані з поняттям обов'язку; у «Оксфордському тлумачному словнику» деонтологія (*deontology*) – наука, що займається вивченням етики та коректної поведінки людей; у «Словнику з етики» деонтологія (грец. *Deon* – належне і *logos* – вчення; наука про належне) – розділ етики, в якому розглядаються проблеми обов'язку і взагалі належного (всього того, що генерує вимоги моральності у формі приписів). Слід зазначити при цьому, що термін «деонтологія» вперше було введено І. Бентамом, який вжив його для позначення теорії моральності. Джеремі (Єремія) Бентам (*Jeremy Bentham*) (1748-1832) – англійський філософ, юрист, один із засновників Лондонського університету. Організатор і економіст, у науці він відомий тим, що розробив один із вузьких напрямів у теорії утилітаризму (*utilitas* – корисний), стверджуючи, що кожна дія людини має оцінюватися з позиції тієї користі, яку вона приносить людям [12, с. 6].

Поняття «деонтологічна культура» розглядається науковцями як гармонія мислення, знання, почуттів, які виявляються в особистісній позиції, поведінці та уміннях, що сприяють успішній творчій реалізації людини. Отже, сутність деонтологічної культури полягає в орієнтації на людину та розглядається як цінність світової та вітчизняної багатонаціональної культури, що сприяє успішній адаптації людини до навколишнього динамічного соціуму, відкриває потенційні можливості особистості та сприяє професійному, особистісному зростанню. Виходячи з вищезазначеного, деонтологічна культура педагога як діалектична система виступає в єдності трьох компонентів: аксіологічного, технологічного та особистісно-творчого.

Аксіологічний компонент утворюється сукупністю педагогічних цінностей, створених людством і включених у цілісний педагогічний процес. Педагог стає майстром своєї справи, професіоналом в міру того, як він засвоює та розвиває духовні основи моральності, духовно-моральну практику, опановує педагогічний досвід, що базується на педагогічних цінностях.

Технологічний компонент включає способи та прийоми педагогічної взаємодії. Виходячи з того, що педагогічна діяльність за своєю природою технологічна, категорія «педагогічна технологія» допомагає зрозуміти сутність психолого-педагогічної культури, розкриває способи, прийоми та

пояснює спрямованість діяльності в залежності від соціально-культурного середовища. Технологічний компонент базується на особистісно-орієнтованому підході, який передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей та активності студентів у процесі професійної підготовки.

Особистісно-творчий компонент деонтологічної культури розкриває механізм оволодіння педагогічними цінностями і технологіями їх втілення. У процесі педагогічної творчості особистість втілює свої індивідуальні сили, опосередковує процес засвоєння моральних, естетичних, правових та інших відносин. Іншими словами, впливаючи на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності [13, с. 85].

Деонтологія – розділ етичної теорії (учення про мораль), у якому розглядаються проблеми обов'язків, моральних вимог і норм. Це сукупність етичних норм, яких дотримуються працівники при виконанні своїх фахових обов'язків [11]. Особливим розділом етики є професійна етика педагога, яка досліджує моральні аспекти взаємостосунків учителів між собою, з учнями та навколишнім суспільством. Терміни «етика» й «деонтологія» вживаються рівною мірою й повинні застосовуватися до будь-якої сфери професійної діяльності: педагогічної, медичної, психологічної, юридичної, інженерної тощо.

Враховуючи думку М.Васильєвої, зауважимо, що як і будь-який інший процес, деонтологічна підготовка має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов для успішного здійснення і передбачає оволодіння майбутнім педагогом знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності, сформованість умінь і потреби діяти відповідально, будувати відносини в системі "людина-людина" на основі деонтологічних принципів, норм та вимог, сформованість здібності до рефлексії особистої поведінки, що забезпечує формування деонтологічної компетентності [4].

Морально-педагогічні засади формування моральної свідомості утворюють такі основні елементи:

1. Моральні знання. Вони є особливою формою духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності з погляду моральності (добра, справедливості, гідності), яка характеризується усвідомленням їх істинності.

2. Моральні почуття. Це форма суб'єктивного, безпосереднього переживаного морального ставлення особистості до явищ навколишньої дійсності, інших людей і їхніх вчинків, самої себе і власних дій.

До загальних функцій педагогічної моралі належать:

1. Гносеологічна (пізнавальна) функція моралі. Вона виявляється в тому, що мораль дає людині нові знання про світ і водночас є формою суспільної

свідомості. Моральна діяльність у педагогічній сфері ґрунтується передусім на загальних моральних поглядах, нормах, оцінках та орієнтаціях. Проте в педагогічній діяльності більшою мірою втілюється програмувальна здатність моральної свідомості. Справжній педагог і увесь педагогічний колектив не обмежуються пізнанням минулого та сучасного моралі, соціальної діяльності. Соціальна, у т. ч. моральна перспектива, орієнтація на майбутнє – професійний обов'язок учителя.

2. Ціннісно-орієнтаційна функція моралі. Вона полягає у тому, що людина оцінює події, явища та поведінку інших людей із погляду сенсу людського життя з допомогою певної системи ціннісних орієнтацій. У педагогічній моралі ця функція реалізується по-різному. Будь-яка педагогічна діяльність має бути морально орієнтованою, адже її результат має велику соціальну цінність і спрямований на виховання моральності учнів. Реалізація ідей педагогічної моралі забезпечує формування ціннісних орієнтацій на моральну діяльність і вдосконалення моральних відносин між індивідами.

3. Виховна функція моралі. Моральні настанови, норми, оцінки, стимули та моральні орієнтації спрямовані на виховання моральної особистості учня. Педагогічна мораль вимагає від учителя особливого рівня вихованості. Його внутрішній світ, манера поведінки та звички повинні бути підпорядковані принципам, нормам і правилам, які акумульовані в педагогічному середовищі та здійснюють виховний вплив і на самого вчителя [10].

Морально-педагогічні засади формування педагогічної деонтології опираються на нерозривний зв'язок організму й особистості, біологічного й соціального в природі людини. Одним із наукових джерел формування й розвитку педагогічної деонтології стає валеологія – наука про здоровий спосіб життя людини. Психічне, моральне, соціальне здоров'я людини не меншою мірою, ніж фізичне здоров'я, впливають на успішне навчання й виховання. Найтісніші зв'язки педагогічна деонтологія має з психологією, зокрема віковою, педагогічною, психологією особистості. Привертають увагу важливі висновки психологів про те, що вчитель завжди є для учня певною асоціальною цінністю, бо, крім ділових якостей, уособлює конкретний тип особистості, рівень освіченості, культури, загального розвитку та інших рис, що стають предметом спостереження при контактуванні та спільній діяльності. Учні схильні вбачати в учителі суспільні норми поведінки, розвитку – загалом взірць, зокрема у побудові взаємин з іншими людьми. Він стає джерелом для переймання досвіду, об'єктом наслідування поведінки, формування істотних рис особистості кожного з учнів. Педагогічна деонтологія не є ізольованою галуззю людського знання. Вона взаємопов'язана з усіма науками, аспектом вивчення яких є людина.

Взаємозв'язок педагогічної деонтології з педагогічною етикою виявляється в тому, що педагогічна етика – це теоретична основа педагогічної деонтології, оскільки педагогічна етика досліджує норми професійної моральності вчителя, а педагогічна деонтологія забезпечує їх виконання. Крім того, педагогічна деонтологія і педагогічна етика розв'язують єдину проблему гуманізації педагогічного процесу. Так, наприклад, предметом дослідження педагогічної деонтології є професійна поведінка педагога, сформованість у нього професійно-педагогічної моральності, а предметом педагогічної етики є закономірності виявлення моралі в свідомості, поведінці, стосунках і діяльності педагога. Взаємозв'язок цих наук відзначаємо і в розв'язуваних ними завданнях: якщо педагогічна етика формує вимоги, запропоновані суспільством до морального образу вчителя, то педагогічна деонтологія досліджує механізм впровадження цих норм у дію; якщо педагогічна етика формує моральну цінність вчинків, то педагогічна деонтологія сприяє усвідомленню їх і відповідного регулювання своєї поведінки; якщо педагогічна етика розробляє етичні норми педагогічної діяльності, то педагогічна деонтологія досліджує ці норми, правила в діях і вчинках працівників сфери освіти [12]. М. Васильєва вважає, що педагогічна деонтологія – це розділ педагогіки, який є узагальненою системою принципів, норм, вимог, яким має відповідати поведінка вчителя умовах педагогічної діяльності [2, с. 7].

Професійна поведінка педагога як система дій і вчинків у різних ситуаціях включає нормативний та особистісний компоненти, які взаємодіють один з одним і реалізуються в діяльності. Нормативний компонент професійної поведінки педагога включає знання норм, вивчення яких займається педагогічна деонтологія, й уміння ними користуватися у процесі діяльності. Відображення нормативних вимог, усвідомлених професійних норм дозволяє педагогу повніше та більш адекватно сприймати педагогічну дійсність, вільно в ній орієнтуватися, визначати потрібну стратегію і тактику, плани й цілі професійної діяльності, свідомо регулювати свою поведінку. Дотримуючись принципів та норм, що є умовою, продуктом і засобом пізнання, педагог формує ставлення до себе як до професіонала, інших учасників педагогічного процесу, через їх призму оцінює всі факти педагогічної реальності [4, с. 164].

Метою професійної підготовки нині є формування компетентних фахівців, які можуть максимально втілювати свій потенціал у певній галузі трудової діяльності. За даними М. Бабица, основною метою підготовки молодшого медичного спеціаліста є формування фахівця нового зразка, в центрі професійної діяльності якого є особистість з її особливостями, внутрішніми потенційними

можливостями до адаптації; фахівця, діяльність якого зосереджена на творчу, діалогічну, емпатійну взаємодію, на активізацію потенційних можливостей особистості, поліпшення і гармонізацію індивідуальних компенсаторних резервів фахівця [1, с. 102].

Деонтологія (від грец. deontos – належне, logos – вчення) – розділ етичної теорії, в якому розглядаються проблеми обов'язку, моральних вимог і нормативів та взагалі зобов'язання, як специфічної для моральності форми прояву соціальної необхідності. Деонтологія – це наука про професійну поведінку людей, сукупність етичних норм, необхідних для виконання ними своїх професійних обов'язків. Вперше термін «деонтологія» введено англійським філософом І. Бен-тамом на початку XIX сторіччя, який використав його для позначення вчення про мораль в цілому. У творі «Деонтологія, або Наука про мораль» (1834), він затверджує керівним етичним принципом поведінки принцип корисності. Етичний ідеал, за Бен-тамом, – «найбільше щастя найбільшій кількості людей»; критерій моралі – «досягнення користі, вигоди, задоволення, добра і щастя»; кожна людина прагне збільшити задоволення, що отримується від життя та, відповідно, зменшити страждання [7, с. 6].

Проблеми педагогічної деонтології можна розділити на дві гілки: типові і ситуативні. До типової відноситься можливість виконання вимог етичних професійних норм у сучасних умовах та проблема морального виховання. До ситуативної – особиста відповідальність прийняття рішень у конкретній ситуації. Педагогічна технологія деонтологічного виховання орієнтована не тільки на виконання етичних вимог та правил поведінки, а й на вироблення деонтологічної свідомості, осмислення з деонтологічних позицій професійних знань, відносин між людьми, а також формування особистісних якостей відповідно до професійних принципів педагога.

Окреслюючи завдання педагогічної деонтології, Ю.Шевченко вирізняє такі, як: вивчення принципів поведінки педагогічних працівників, спрямоване на ефективне виконання професійних і посадових обов'язків; вивчення розмаїття відносин у системах «учитель-учень», «педагог-педагог», «педагог-батьки» для встановлення правильних стосунків, що ведуть до успіху; вивчення несприятливих чинників педагогічного процесу з метою мінімізації їх впливу на розвиток дітей; пошуки шляхів усунення шкідливих наслідків неякісної педагогічної роботи. На основі принципових положень і педагогічних орієнтирів розробляються правила обов'язкової посадової поведінки, які згодом можуть бути оформлені у відповідних інструкціях, кодексах, статутах (Статут школи, Правила внутрішнього розпорядку тощо). На відміну від

моральних правил, деонтологічні нормативи визначаються інструкціями й наказами [10, с. 34]. Деонтологічна культура Віталій Кравцов [9] розглядає як важливу складову методологічної культури майбутнього вчителя, важливий показник його професіоналізму, цілісне особистісно-професійне утворення, що формується у процесі неперервної професійної освіти, є результатом загальнокультурного розвитку, зумовленим вимогами професійної діяльності та усвідомленням професійного обов'язку. Деонтологічна культура проявляється у повсякденній професійній діяльності, в межах встановлених моральних норм і правил, гуманістичних традицій педагогічного соціокультурного простору.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, деонтологічна культура розглядається в контексті змісту методологічної культури, окреслюється змістом педагогічної етики, нормами професійної моралі, цінностями педагогічної діяльності. Деонтологічна культура фахівця є показником його професіоналізму, цілісним особистісно-професійним утворенням, котре формується у процесі неперервної професійної освіти як результат загальнокультурного розвитку. Подальші дослідження та їх перспективи у цій галузі вбачаємо у визначенні умов та шляхів їх удосконалення щодо розвитку деонтологічної культури фахівця в освітньому середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабич М. Я. Формування професійних якостей майбутнього молодшого медичного спеціаліста як психологічна проблема. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем* : матеріали наук.-практ. конф. Хмельницький : ХНУ, 2011. С. 102–103.
2. Васильєва М. П. Основи педагогічної деонтології : Навчальний посібник. Х. : Нове слово, 2003, 200 с.
3. Васильєва М.П. Роль деонтологічної підготовки у процесі професійної підготовки сучасного педагога. URL : www.nbu.gov.ua/portal/.../10vmpftf.pdf
4. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Х. : Нове слово, 2003. 216 с.
5. Деонтологія. URL : <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2447>
6. Капська А.Й. Соціальна робота : Навч. посібник / А.Й. Капська. К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
7. Ковальова О.М., Сафаргаліна-Корнілова Н.А., Герасимчук Н.М. Деонтологія в медицині : підручник. Харків, 2014. 258 с.
8. Кравченко О.П. Моральні принципи соціально-педагогічної діяльності. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. URL : <https://eprints.oa.edu.ua/2495/1/31.pdf>
9. Кравцов Віталій. Деонтологічна культура як складова методологічної культури майбутнього вчителя. URL : <https://bit.ly/3HdXMHu>
10. Педагогічна деонтологія. URL : <https://studfile.net/preview/5111347/>
11. Український дефектологічний словник / Л. В. Вавіна, А.М. Висоцька, В. В. Засенко та ін. ; за ред. В. І. Бондаря. К. : Милосердя України, 2001. 211 с.
12. Шевченко Ю. М. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. [для студ. спеціальності «Початкова освіта»] / Авт.-укл. Юлія Михайлівна Шевченко. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 130 с.
13. Шкляєва Галина, Колеснікова Богдана. Деонтологічна підготовка майбутніх вихователів у педагогічному коледжі. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки»* № 9 Січень, 2020. С.85-88.
14. Янаданова Т. І. Психологічний аналіз самооцінки вчителя-дефектолога. *Дефектологія*. 2001. № 2. С. 37 – 43.